

Nr 168

Utlåtande i anledning av väckta motioner om inställande av eller uppskov med tidigare beslutad flyttning av hylsverkstaden vid örlogsvarvet i Karlskrona.

(1:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gunnar Berg m. fl.* (I: 170) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson i Ronneby m. fl.* (II: 203), har hemställts, att riksdagen måtte besluta, att 1943 års beslut angående flyttning av hylsverkstaden vid örlogsvarvet i Karlskrona icke måtte verkställas eller, om detta vårt förslag icke kan av riksdagen bifallas, riksdagen måtte besluta att med verkställigheten av 1943 års beslut måtte anstå, tills slutlig ställning tagits till örlogsvarvets framtida organisation.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande, hänvisas till motionen I: 170.

Över motionerna ha, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, yttranden begärts av *marinförvaltningen, försvarets fabriksstyrelse* och *Försvarsverkens civila personals förbund*, vilka yttranden fogats till detta utlåtande (Bilagor A, B och C).

Utskottet vill erinra om att enligt av 1943 års riksdag fattat principbeslut skall den vid Karlskrona örlogsvarv bedrivna pjäshylstillverkningen vid lämplig tidpunkt flyttas till en planerad ammunitionsfabrik i Karlstad.

De nu föreliggande motionerna ha tillkommit i anledning av att försvarets fabriksstyrelse i skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 januari 1957 hemställt, att ifrågavarande pjäshylstillverkning skall underställas försvarets fabriksverk, att utrustningen å pjäshylsverkstaden i Karlskrona skall överflyttas till fabriksverket samt att verksamheten vid verkstaden successivt skall överföras till ammunitionsfabriken Zakrisdal i Karlstad.

Enligt vad utskottet under hand inhämtat har Kungl. Maj:t ännu icke fattat beslut i anledning av fabriksstyrelsens förenämnda skrivelse. Då frågan alltså för närvarande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, anser utskottet icke lämpligt, att riksdagen nu fattar ställning till det i motionerna framlagda förslaget. Utskottet har anledning förutsätta, att Kungl. Maj:t vid prövningen av berörda skrivelse även beaktar de synpunkter, som kommit till uttryck i de föreliggande motionerna, samt till vad i remissyttrandena anförts liksom till övriga på denna fråga inverkan omständigheter.

Till följd av det anförda torde förevarande motioner icke böra påkalla någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer,

att motionerna I: 170 och II: 203 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 26 november 1957

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Karl Andersson, Ohlson, Näsström, fröken Andersson, herrar Gustaf Andersson, Ivar Johansson, Einar Persson, Sundelin, Birger Andersson, Thun, Pålsson, Söderberg, Jacobsson och Mårtensson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Malmborg, Thapper, Jansson i Kalix, Persson i Växjö, fröken Elmén, herrar Rubbestad, Widén, Nilsson i Göingegården, Karlsson i Olofström, fröken Olsson, herrar Almgren, Löfroth och Heckscher.

Reservation

av herrar *Thun, Söderberg* och *Karlsson* i Olofström, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka det i motionerna I: 170 och II: 203 framställda alternativa yrkandet och att därför utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Enär riksdagen år 1943 uttalat sig i det i motionerna berörda ärendet samt år 1951 beviljat anslag för iståndsättning och utvidgning av hylsverkstaden vid örlogsvarvet i Karlskrona, bör riksdagen nu fatta beslut i anledning av motionerna.

Med hänsyn till det moderna krigets natur synes det vara oklokt att koncentrera all försvarets pjäshylstillverkning till en ort. De besparingar, som härigenom eventuellt kunna vinnas, äro endast skenbara, emedan i verkligheten avsevärda utgifter äro förknippade med förflyttning av en dylik produktion. Man bör heller icke bortse från de betydande förluster, som bli en följd av att en del av den tekniska utrustningen mer eller mindre blir oanvändbar, därigenom att den icke kan flyttas. Flyttningskostnaderna torde även bli avsevärda.

Vid örlogsvarvet i Karlskrona måste även i fortsättningen revidering av hylsor kunna utföras. Detta innebär, att icke hela den nuvarande maskinparken kan flyttas till Karlstad.

Med hänsyn till det aktuella arbetsmarknadsläget i Blekinge och speciellt i karlskronaområdet föreligga dessutom betydande svårigheter att bereda sysselsättning åt den genom en förflyttning av hylsverkstaden friställda arbetskraften. Så långt läget nu låter sig överblicka, torde i vart fall marinverkstäderna eller örlogsvarvet icke ha möjlighet att uppsuga ledig arbetskraft. En överföring av densamma till Karlstad är heller icke att räkna med bl. a. till följd av att ett flertal berörda arbetare äro bundna till sin nuvarande hemort genom innehav av egnahem eller på grund av att de av andra orsaker icke önska bryta upp.

Eftersom statsmakterna ännu icke tagit ställning till försvarets framtida utformning och örlogsvarvens framtid, torde det vara oklokt att, innan t. ex. det framtida behovet av pjäshylsor kan överblickas, nu investera ytterligare betydande belopp i denna tillverkning.

Av det anförda framgår, att enligt utskottets mening med verkställigheten av 1943 års beslut angående hylsverkstadens förflyttning från Karlskrona bör anstå, tills slutlig ställning tagits till örlogsvarvets framtida organisation.

Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I:170 och II:203, besluta att med verkställigheten av 1943 års beslut angående flyttning av hylsverkstaden vid örlogsvarvet i Karlskrona skall anstå till dess slutlig ställning tagits till örlogsvarvets framtida organisation.»

Till Riksdagens statsutskott

Med anledning av anmodan i departementsskrivelse den 21 maj 1957 får marinförvaltningen härmed avgiva yttrande över inom riksdagens första kammare av herr Gunnar Berg m. fl. (I: 170) och riksdagens andra kammare av herr Andersson i Ronneby m. fl. (II: 203) väckta motioner, om att 1943 års beslut angående flyttning av hylsverkstaden icke måtte verkställas eller, om detta förslag ej kan bifallas, riksdagen måtte besluta att med verkstäligheten av 1943 års beslut måtte anstå tills slutgiltig ställning tagits till örlogsvarvets framtida organisation.

Karlskrona örlogsvarv har av marinförvaltningen beretts möjlighet att eventuellt inkomma med yttrande till ämbetsverket i ärendet.

Avskrift av Karlskrona örlogsvarvs yttrande av den 5. 7. 57 samt en av ämbetsverkets verkstadsbyrå upprättad promemoria av den 30. 9. 57 i anledning av Karlskrona örlogsvarvs yttrande bifogas.

Örlogsvarvet avstyrker bestämt att hylsfabriken underställas Försvarets Fabriksstyrelse samt avstyrker en förflyttning av hylsverkstaden enligt fabriksstyrelsens förslag samt anger såsom önskvärt att förlägga hylsverkstaden i berg i närheten av nuvarande tillverkningsplats, där enligt Karlskrona örlogsvarvs uppgift lämpliga berg finnas recognoscerade.

Marinförvaltningen är medveten om att ett bibehållande av hylsfabriken i Karlskrona i viss mån breddar försörjningsunderlaget i Karlskrona, men kan ej dela varvschefens synpunkter på motiven att bibehålla hylsfabriken i Karlskrona.

Marinförvaltningen hänvisar till Försvarets Fabriksstyrelsens underdåniga skrivelse den 11 januari 1957, som beretts i samråd med marinförvaltningen. Vad som anförts i nämnda skrivelse är åtgärder, vilka äro en naturlig följd av 1943 års riksdagsbeslut, vilket i sin tur dikterats av förhållanden, som äro ännu mer aktuella i dag än då beslutet fattades.

Förutom vad som anförts i fabriksstyrelsens ovanstående skrivelse tillkommer följande synpunkter.

Hylsfabriken i Karlskrona är en ovanjordanläggning belägen i ett strategiskt framskjutet och utsatt läge inom en bas, som av andra skäl än hylsfabriken belägenhet helt naturligt är ett primärt bombmål. En pjäshylstillverkning måste vara rustad att vid ett krigsutbrott fortsätta tillverkningen, och det är därför av avgörande betydelse att placera den för marinen så livsviktiga hylsfabriken på ett strategiskt bättre ställe än i det primära bombmålet Karlskrona örlogsvarv. Fabriken bör därför ur krigsproduktionssynpunkt flyttas till ett skyddat bergutrymme i de inre delarna av landet.

I överbefälhavarens anvisningar för krigsproduktionsplanläggning (dec. 1955) framhålles bl. a. att då det är fråga om krigsmateriel, som är av avgörande betydelse för förbandens stridsvärde, tillverkningen ur skyddssynpunkt generellt icke bör läggas i vissa närmare angivna områden i norra och södra Sverige och vidare att kustorter och större tätorter böra undvikas.

1953 års örlogsvarvsutredning räknar med att pjäshylstillverkningen bibehålles i Karlskrona intill dess tillfredsställande tillverkning av ammunitionshylsor är anordnad genom fabriksstyrelsens försorg och överenskomme träffats med marinförvaltningen om med hänsyn till uppkommande övergångsproblem m. m. lämplig tidpunkt för övertagandet. I riksnämndens för ekonomisk försvarsberedskap yttrande över denna utredning framhålles bl. a. att utredningen icke tagit erforderlig hänsyn till av Kungl. Maj:t anbefallda utrymningsplaner. Riksnämnden understryker innebörden av propositionen nr 185 till 1956 års riksdag, vilken proposition godkänts av riksdagen efter att andra lagutskottet i utlåtande nr 52 i allt väsentligt tillstyrkt densamma, nämligen att man i fråga om vissa orter, framförallt de större städerna skall räkna med anfall med atombomber eller andra atomstridsmedel. För dessa orter (bl. a. Karlskrona) skall därför en praktiskt taget fullständig utrymning planläggas.

Den vid hylsfabriken i Karlskrona nu sysselsatta personalen torde vid en förflyttning av pjäshylstillverkningen till det av fabriksstyrelsen iordningställda berggrummet i det inre av landet kunna beredas arbete dels vid denna pjäshylsfabrik, dels vid Karlskrona örlogsvarv.

Marinförvaltningen anser med hänsyn till ovanstående att riksdagens beslut om förflyttning av pjäshylstillverkningen från Karlskrona ej bör undanröjas. Marinförvaltningens ståndpunkt är att tillverkningen av artilleriammunitionshylsor för marinens räkning bör sammanföras med motsvarande tillverkning inom försvarets fabriksverk i enlighet med fabriksstyrelsens underdåniga skrivelse den 11 januari 1957.

I ärendets slutliga handläggning hava deltagit undertecknad souschef, Brigge och Engström, den sistnämnde föredragande, samt Wedin.

Stockholm den 30 september 1957

GUNNAR J. PALMGREN

H. Lindberg

Till kungl. marinförvaltningen

Ev. förflyttning av hylsverkstaden vid Karlskrona örlogsvarv

Med anledning av ämbetsverkets skrivelse den 4 juni 1957, dnr DD 5: 465, får örlogsvarvet härmed avgiva följande yttrande.

Den till marinverkstäderna hörande hylsverkstaden, som började sin verksamhet år 1921, sysselsatte vid årsskiftet 1956/57 sammanlagt 98 arbetare, därav tre kvinnliga. Hylsverkstaden ingår i de s. k. artilleriverkstäderna, vilka f. n. totalt sysselsätta 181 arbetare och 16 tjänstemän. Av dessa tjänstemän äro 4 helt sysselsatta i hylstillverkningen. Hylsverkstaden replierar, såsom avdelning inom marinverkstäderna, på den gemensamma administrationen vad beträffar t. ex. inköpsverksamheten, ritkontor, viss planerings- och offertverksamhet m. m. En del av hylsverkstadens utrustning, viss verktygsutrustning och transportutrustning är även gemensam för hylsverkstaden och övriga avdelningar inom marinverkstäderna.

Det fakturerade värdet av hylsverkstadens produktion har varit 7,81 milj. kronor under budgetåret 1953/54, 6,35 milj. kronor 1954/55, 5,84 milj. kronor 1955/56 samt ca 8,2 milj. kronor 1956/57. Inneliggande order tager hylsverkstadens produktionskapacitet i anspråk under ca två år framåt.

Verkstaden eldhärjades 1943 men iståndsattes efter branden genom provisoriska reparationer. I början av 1950-talet reorganiserades verkstaden helt genom om- och tillbyggnad. I samband därmed och under senare år har ett flertal nya maskiner, och ny teknisk utrustning anskaffats. Artilleriverkstäderna med den däri ingående hylsverkstaden torde f. n. utgöra den modernaste verkstadsgruppen inom marinverkstäderna. Återanskaffningsvärdet för maskiner och teknisk utrustning enligt den fastställda avskrivningsplanen uppgår till 2,8 milj. kronor. Därtill kommer värdet av verktyg, transportutrustning m. m.

En förflyttning av hylstillverkningen från Karlskrona till annan ort ansågs vid frågans behandling i början på 1940-talet böra företagas ur säkerhetssynpunkt. Uppfattningen att Karlskrona har ett särskilt utsatt läge torde grunda sig på den strategiska uppfattningen, att örlogsbaserna huvudsakligen anfallas från sjön. Men i det moderna kriget är emellertid praktiskt taget varje punkt i vårt land lika lätt att lokalisera och att anfalla. Det är givetvis önskvärt att förlägga hylstillverkningen skyddad i berg. Så kan även göras i närheten av nuvarande tillverkningsplats, där lämpliga berg finnas tillgängliga och rekognoscerade. Kravet på skyddad placering gäller icke endast tillverkningen av den del av artillerisystemet och det färdiga fartyget, som patronhylsorna utgöra, utan gäller även tillverkningen av alla de detaljer, som tillsammans utgöra ett örlogsfartyg.

Det ansågs på 1940-talet lämpligt att ammunitionsfabriken Zakrisdal i Karlstad erhöll sådan utrustning, som avsågs för tillverkning under fred av samtliga förekommande hylstyper.

Kostnaderna för maskiner och utrustning till försvarets fabriksstyrelses pjäshylstillverkning har senare beräknats till 2,3 milj. kronor, men om utrustningen i Karlskrona får övertagas, reduceras dessa kostnader till 1,0 milj. kronor. Detta innebär enligt försvarets fabriksstyrelse en besparing på 1,3 milj. kronor. Det bör dock observeras, att om nytillverkningen av pjäshylsor skall överflyttas till Zakrisdal, är det ett oavvisligt krav, att en revideringsverkstad för medelsvåra hylsor fortfarande finns tillgänglig i Karlskrona.

Enligt örlogsvarvets uppfattning är en förflyttning av hylsverkstaden från Karlskrona eller ett överförande av densamma i försvarets fabriksstyrelses regi ur många synpunkter oförmånlig. Örlogsvarvet anser, att riksdagsbeslutet från början av 1940-talet, fattat i ett helt annat politiskt och rustningsekonomiskt läge, nu femton år senare måste omprövas. Vidare kan ifrågasättas, om inte den av riksdagen beslutade och år 1952 genomförda ombyggnaden och den i samband härmed utförda genomgripande moderniseringen och upprustningen i princip innebär ett avsteg från de riktlinjer, som uppdrogos på 1940-talet.

Att flytta en i full gång varande och väl inarbetad fabrik tvärs genom landet kommer med hänsyn till nuvarande läge på byggnads- och bostadsfronterna att erbjuda många svårigheter och skulle troligen aldrig företagas av en tillverkare som måste tänka på det ekonomiska resultatet av sin verksamhet. De direkta flyttningskostnaderna torde vara betydande och svåra att i detalj beräkna. Härtill kommer de betydande och indirekta kostnader genom oundvikligt produktionsavbrott under flyttningen. En viss nedgång i kvaliteten torde ej heller kunna undvikas under en tid efter flyttningen.

Det kan ifrågasättas, om det är korrekt att utan beställarens godkännande överföra ineliggande beställningar från ÖVK till en ny tillverkare.

Örlogsvarvet har också den bestämda uppfattningen, att det är en tillgång för marinen att kunna tillverka hylsor i egna verkstäder. Ur kostnadssyn-

punkt torde det även ha en viss betydelse om två eller flera hylsverkstäder konkurrera.

Försvarets fabriksstyrelse har i sina planer på ett övertagande av verksamheten räknat med att överförandet skulle ske successivt, och att verksamheten till en början skulle fortgå vid örlogsvarvet i Karlskrona i fabriksstyrelsens regi. Mot detta får örlogsvarvet anföra, att de maskiner och den utrustning, som användes vid hylstillverkningen, äro placerade i artilleriverkstäderna enligt bifogade ritning Ra—010743.¹ Som framgår av denna kan ej någon bestämd gräns dragas mellan de olika avdelningarna, varför det således är otänkbart att bedriva produktion av annan myndighet i samma verkstadslokaler, där artilleriverkstädernas övriga verksamhet äger rum. Svåra problem komma även att uppstå genom att tjänstemannapersonalen till stor del är gemensam. En utökning av denna personal måste då även äga rum. Andra problem komma att uppstå genom oklara ansvarsförhållanden beträffande disciplin- och ordningsfrågor, gemensamma omklädningsrum, ansvar för arbetarskydd och brandskydd etc. Att skilja en verksamhetsdel från artilleriverkstäderna och lägga densamma under fabriksstyrelsen inom varvsområdet kan därför icke godtagas av örlogsvarvet.

Den besparing av 1,3 milj. kronor, som enligt fabriksstyrelsen kommer att göras om maskinerna i Karlskrona få övertagas, är ytterst skenbar. Fabriksstyrelsen synes icke ha räknat med att från denna besparing måste dragas bort demonterings- och transportkostnaderna för maskinerna samt de betydande kostnader, som nu äro nedlagda bl. a. i de elektriska anläggningarna i artilleriverkstäderna, och som vid en förflyttning gå helt eller till stor del till spillo. Enbart kostnaden för den del av den elektriska anläggningen, som blir obrukbar, uppskattas till 0,7 milj. kronor.

Övervägande delen av den nuvarande personalen torde ej frivilligt medfölja vid en förflyttning och således tillkomma kostnaderna för omskolning av en del av den personal, som måste placeras i andra verkstäder.

Vid ett ställningstagande till denna fråga måste också hänsyn tagas till vapenutvecklingen i framtiden. Moderna automatiska medelsvåra kanoner, med vilka flottan och kustartilleriet nu utrustas, äro för sin funktion beroende av goda hylsor i långt större utsträckning än vad de tidigare halvautomatiska pjäserna voro. ÖVK vill därför framhålla vikten av att den höga kvaliteten på hylsorna ej äventyras.

Många synpunkter kunna givetvis tala för en förflyttning av hylsverkstaden från ÖVK. Men så många och kraftigt vägande invändningar kunna resas mot en sådan förflyttning, att örlogsvarvet avråder från att i dagens ansträngda ekonomiska situation företaga en sådan. Ett antal lyckliga omständigheter och förhållanden ha medverkat till att ge den nuvarande hylstillverkningen vid ÖVK dess erkänt goda ställning. Det vore dålig ekonomi och oklokt att ej även i fortsättningen utnyttja dessa fördelar.

Med hänvisning till det ovan anförda får örlogsvarvet bestämt avstyrka, att hylsverkstaden, som den f. n. är organiserad, underställes försvarets fabriksstyrelse. Örlogsvarvet får även avstyrka en förflyttning av hylsverkstaden enligt fabriksstyrelsens förslag.

Karlskrona den 30 september 1957

E. LINDAHL

Bertil Hansson

¹ Ej här medtagen.

P M 30. 9. 57

betr. Karlskrona örlogsvarvs yttrande av den 5. 7. 57 över ev. förflyttning av hylsverkstaden vid Karlskrona örlogsvarv till Fabriksstyrelsens berganläggningar i Zakrisdal

Punkt	ÖVK synpunkter	MF kommentar
1	Personalantalet.	<p>I skrivelsen är angivet att arbetarantalet hänförs till årsskiftet 1956/57, således i sammanhang med forcerad tillverkning efter Ungern- och Suezkriserna.</p> <p>Normala personalstyrkan, som direkt sysselsättes med pjäshylstillverkningen, utgörs av c:a 80 arbetare och 2 arbetsledare, vartill kommer 13 andra tjänstemän (ingenjörer, tidskrivare, verkstadskontorister o. dyl.) som till c:a 50 % ha arbetsuppgifter i samband med denna tillverkning.</p> <p>Denna normala personalstyrka överensstämmer med nuläget.</p>
2	Fakturerat värde av pjäshylstillverkningen.	<p>Som komplettering må framhållas att under budgetåren 1955/56 och 1956/57 var marinen direkt beställare endast av 20 resp. 10 % av produktionen.</p>
3	Maskinvärdet.	<p>Av uppgivet återanskaffningsvärde å 2,8 milj. kr. är 55—60 % avskrivet, varför nettobokföringsvärdet utgör endast c:a 1,3 milj. kr.</p>
4	<p>Riksdagsbeslutet i början av 1940-talet i ett helt annat politiskt och rustningsekonomiskt läge varför det måste omprövas.</p> <p>I det moderna kriget är praktiskt taget varje punkt i vårt land lika lätt att lokalisera och att anfalla varför Karlskrona ej ur säkerhetssynpunkt har ett sämre läge för hylstillverkning om den förlägges i bergum. Lämpliga berg härför finnas tillgängliga i närheten av nuvarande tillverkningsplats. Krav på skyddad placering gäller även tillverkning av alla övriga detaljer som tillsammans utgöra ett örlogsfartyg.</p>	<p>Hylsfabriken i Karlskrona är en ovanjordläggning, belägen i ett strategiskt framskjutet och utsatt läge inom en bas, som av andra skäl än hylsfabrikens belägenhet helt naturligt är ett primärt bombmål.</p> <p>De skyddssynpunkter som var avgörande för riksdagsbeslutet 1943 göra sig gällande med ännu större styrka i nuläget.</p> <p>I ÖB:s anvisningar för krigsproduktionsplanläggning (dec 1955) framhålles bl. a. att då det är fråga om krigsmateriel, som är av avgörande betydelse för förbandens stridsvärde, tillverkningen ur skyddssynpunkt generellt icke bör läggas i vissa närmare angivna områden i norra och södra Sverige och vidare att kustorter och större tätorter böra undvikas.</p> <p>Härtill kommer de av Kungl. Maj:t enligt principbeslut av riksdagen anbefallda utrymningsplanerna som innebära planläggning för praktiskt taget fullständig utrymning av större städer, bl. a. Karlskrona. På grund härav bör krigsproduktionen om möjligt förläggas till andra orter. Att bygga bergrumsanläggningar i utrymningsstäderna, t. ex. Karlskrona, för sådan produktion som kan förläggas till annan ort, t. ex. hylstillverkning, bör givetvis icke ifrågakomma.</p>
5	<p>Det kan ifrågasättas om inte ombyggnaden 1952 av artilleriwerkstaden innebär ett avsteg från de riktlinjer som uppdrogos på 1940-talet.</p>	<p>Orsaken till ombyggnaden var en eldsvåda. Då den principbeslutade bergverkstaden i Karlstad kunde beräknas sätta i gång först efter ett flertal år, kunde icke endast provisoriska åtgärder vidtagas. Maskinparken har fortlöpande moderniserats av samma skäl. Härvid bedömdes att densamma skulle komma att kunna utnyttjas även av fabriksstyrelsen, vilket även visat sig riktigt. De ev. friställda lokalerna kunna utnyttjas för andra ändamål inom örlogsvarvet.</p>

Punkt	ÖVK synpunkter	MF kommentar
6	En flyttning skulle troligen aldrig företagas av en tillverkare som måste tänka på det ekonomiska resultatet av sin verksamhet.	Flyttning är betingad av i första hand skyddssynpunkter (jfr ovan). Vidare bör beaktas att försvarets fabriksverk tillkom för att handha sådana nytillverkningar som borde äga rum i försvarets egen regi. En överflyttning av hylstillverkningen från marinen till fabriksverket innebär sålunda en renodling av denna linje. Jfr i övrigt LM Ericssons flyttning av telefonapparattillverkning till Karlskrona samt de Laval's planer på flyttning av viss tillverkning till Karlskrona.
7	Betydande indirekta kostnader genom oundvikligt produktionsavbrott under flyttningen.	Ett produktionsavbrott kan givetvis icke undvikas. Fabriksstyrelsen och marinförvaltningen kommer emellertid att planlägga flyttningen så att minsta möjliga leveransförskjutningar kommer att uppstå. Utöver genom noggrann planering kan detta sannolikt uppnås genom t. ex. forcering av produktionen innan flyttningen.
8	Det kan ifrågasättas om det är korrekt att utan beställarens godkännande överföra inneliggande beställningar från ÖVK till en ny tillverkare.	Detta förhållande är analogt med det som förelåg då fabriksverket övertagit andra tillverkningar från försvarsgrenarna och synes då icke ha inneburit några problem. Producenten och beställaren är försvaret och staten oavsett om tillverkningen sker i fabriksstyrelsens eller marinens regi.
9	Det är en tillgång för marinen att kunna tillverka hylsor i egna verkstäder. Ur kostnadsynpunkt har konkurrens en viss betydelse.	Marinens andel (såsom beställare) av hylstillverkningen vid ÖVK är av ringa omfattning (jfr pkt 2).
10	Försvarets fabriksstyrelse har i sina planer på ett övertagande av verksamheten räknat med att överförandet skulle ske successivt och att verksamheten till en början skulle fortgå vid ÖVK i fabriksstyrelsens regi. Häremot kan invändas att någon bestämd gräns ej kan dragas mellan de olika avdelningarna i artilleriverkstaden, varför det är otänkbart att annan myndighet kan bedriva produktion i samma verkstadslokaler där artilleriverkstädernas övriga verksamhet äger rum. Vidare är tjänstemannapersonalen till stor del gemensam. Oklara ansvarsförhållanden uppstå betr. disciplin- och ordningsfrågor, gemensamma omklädningsrum, ansvar för arbetarskydd och brandskydd etc. ÖVK kan icke godtaga att en verksamhetsdel skiljes från artilleriverkstäderna och lägges under fabriksstyrelsen inom varvsområdet.	Det synes ej vara några speciella fördelar förknippade med att just marinen själv tillverkar hylsor för sitt artilleri under det att det ur beredskapssynpunkt måste vara en väsentlig tillgång att hylsfabriken icke är oskyddad och utsatt belägen i en örlogsbas utan i stället skyddat belägen i ett bergrum i det inre av landet. De betänkligheter som framförts angående en temporär »samkörning» äro betydligt överdrivna och borde utan vidare kunna lösas genom samarbete mellan fabriksstyrelsen och ÖVK.

Punkt	ÖVK synpunkter	MF kommentar
11	Av fabriksstyrelsen uppgiven besparing på 1,3 milj. kr. är ytterst skenbar. Från detta belopp måste dragas bort demonterings- och transportkostnader samt de betydande kostnader som äro nedlagda i bl. a. elanläggningar, vilka till stor del bli obrukbara.	Fabriksstyrelsen har endast uppehållit sig vid besparing i fråga om medel för maskinanskaffning och anledning saknas att ifrågasätta riktigheten härav. ÖVK uttalande ang. elanläggningens fortsatta användning är betydligt överdriven. Viss apparatur kan överföras till fabriksverket, annan apparatur kan utnyttjas vid ÖVK. De ev. förlorade investeringarna i elanläggningen avse troligen huvudsakligen kostnaden för vissa specialledningar för ugnar samt merkostnaden för det befintliga överdimensionerade kabelnätet i förhållande till normaldimensionering.
12	Övervägande delen av den nuvarande personalen torde ej frivilligt medfölja vid en förflyttning, varför tillkommer kostnader för omskolning av personal som måste placeras vid andra verkstäder vid ÖVK.	Även om så skulle bli fallet, bör beaktas att flertalet av arbetarna (65 st.) äro tempoarbetare. Vidare äro 6 st. svarvare och maskinreparatörer, således yrkesarbetare av samma kategori som användes i andra verkstäder på ÖVK. Endast för återstoden, ett 10-tal hylspressare, torde en omskolning eventuellt behöva övervägas.
13	Betydelsen av att den höga kvaliteten på hylsorna ej äventyras.	Anledning saknas att förutsätta att kvaliteten skulle bliva sämre vid produktion i fabriksstyrelsens regi.

Bilaga B

Till Konungen

Genom remiss den 21 maj 1957 har Kungl. Maj:t anmodat försvarets fabriksstyrelse att inkomma med yttrande över inom riksdagen väckta motioner (I: 170 och II: 203) om inställande av eller uppskov med tidigare beslutad flyttning av hylsverkstaden vid örlogsvarvet i Karlskrona.

Styrelsen får med anledning härav anföra följande.

Motionerna ha tillkommit med anledning av att fabriksstyrelsen i underdånig skrivelse den 11 januari 1957 hemställt att den vid Karlskrona örlogsvarv bedrivna pjäshylstillverkningen skulle underställas försvarets fabriksverk, att utrustningen å pjäshylsverkstaden i Karlskrona skulle överflyttas till fabriksverket samt att verksamheten vid verkstaden successivt skulle överföras till ammunitionsfabriken Zakrisdal i Karlstad. Ifrågavarande förslag har framlagts i samråd med marinförvaltningen.

Bakgrunden till fabriksstyrelsens förutnämnda framställning utgör ett av 1943 års riksdag fattat principbeslut att den statliga pjäshylstillverkningen skulle ordnas enligt ett av dåvarande försvarsväsendets verkstadsnämnd och marinförvaltningen den 19 februari 1943 framlagt förslag.

Vid nämnda tidpunkt var den statliga pjäshylstillverkningen förlagd dels till dåvarande ammunitionsfabriken Marieberg i Stockholm, dels till hylsverkstaden vid Karlskrona örlogsvarv. Man var av den uppfattningen, att en förflyttning av pjäshylstillverkningen måste komma till stånd ur säkerhetssynpunkt. Tillverkningen borde organiseras så att till ammunitionsfabriken Zakrisdal i Karlstad, som då var under uppförande, skulle förläggas den utrustning, som avsågs för tillverkning under fred av samtliga förekommande hylstyper. Övrig för pjäshylstillverkningen avsedd utrustning vid Karlskrona örlogsvarv och vid ammunitionsfabriken Marieberg, vid vilken fabrik driften enligt tidigare riksdagsbeslut skulle nedläggas, borde sammanföras till en reservfabrik för tillverkning av pjäshylsor.

Sedan ammunitionsfabriken Zakrisdal, vilken utfördes i flera etapper, i huvudsak färdigställdes och den vid ammunitionsfabriken Marieberg i Stockholm bedrivna pjäshylstillverkningen nedlagts och delvis överflyttats till Zakrisdal 1950, framlade fabriksstyrelsen i skrivelse den 15 november 1950 förslag till uppförande av en ammunitionsreservfabrik som skulle omfatta även den ifrågavarande reservfabriken för pjäshylstillverkning. Hela anläggningen skulle förläggas i berg i närheten av ammunitionsfabriken Zakrisdal.

Byggnadsarbetena vid ammunitionsreservfabriken med pjäshylsfabrik äro nu avslutade. Arbetet med driftplanering och anskaffning av erforderliga maskiner och annan utrustning pågår. För att kunna verkställa en slutgiltig driftplanering är det nödvändigt för fabriksstyrelsen att få fastslaget att den maskinutrustning, som för närvarande utnyttjas i hylsverkstaden vid örlogsvarvet i Karlskrona, skall disponeras för hylsreservfabriken.

På grund av att hylsreservfabriken kunnat förläggas i anslutning till ammunitionsfabriken Zakrisdal har ytterligare fördelar uppstått utöver dem, som påräknades vid 1943 års riksdagsbeslut. Det blir således möjligt att redan i fredstid förlägga den statliga pjäshylstillverkningen till ur skydds-

synpunkt betryggande lokaler. Härigenom kan omställning till krigsproduktion ske snabbare och statsverkets beredskapskostnader minskas i fredstid.

Med hänsyn till försvarets behov av pjäshylsor är det vidare nödvändigt att en blivande överflyttning till Karlstad verkställes på ett sådant sätt att avbrott i hylsleveranserna icke behöver uppstå i någon större utsträckning. Styrelsen har därför efter samråd med marinförvaltningen ansett det fördelaktigt att redan i Karlskrona övertaga driften. Hylstillverkningen avses därvid komma att överflyttas till Karlstad successivt, allteftersom för olika moment av tillverkningen erforderliga maskiner överflyttas, till dess maskinparken och tillverkningen i sin helhet överförs.

Kostnaden för anskaffning av maskiner för pjäshylstillverkning i ammunitionsreservfabriken beräknades av styrelsen i underdånig skrivelse den 14 augusti 1952 till 2 300 000 kronor om maskiner och utrustning i pjäshylsverkstaden i Karlskrona icke kunde disponeras samt till omkring 1 000 000 kronor om så kunde ske.

Kungl. Maj:t har senare genom beslut den 8 maj 1953 medgivit, att 800 000 kronor finge disponeras för ändamålet av investeringsanslaget Anskaffning av maskiner och utrustning m. m. för försvarets fabriksstyrelse. Enligt det senare alternativet ytterligare erforderliga 200 000 kronor har upptagits i styrelsens medelsäskanden för budgetåret 1957/58. Om 1943 års riksdags beslut skulle upphävas eller ett genomförande av detta uppskjutas, behöver styrelsen disponera ytterligare omkring 1 300 000 kronor, räknat i 1952 års penningvärde, för att kunna anskaffa helt ny utrustning till hylsreservfabriken.

Vidare må framhållas att medel för bestridande av demonterings-, transport- och uppmonteringskostnader för maskiner och utrustning disponeras av styrelsen utan anlåtande av investeringsanslag.

Styrelsen är medveten om att en överflyttning av hylstillverkningen från Karlskrona till ammunitionsfabriken Zakrisdal kommer att medföra minskad sysselsättning vid örlogsvarvet i Karlskrona. Enligt styrelsens uppfattning kan emellertid ett överflyttande av tillverkningen ur de synpunkter, som styrelsen har att företräda, icke längre uppskjutas. Särskilt kravet på att erhålla ur säkerhetssynpunkt tillfredsställande möjligheter att tillverka hylsor för försvarets behov vid beredskap eller krig gör en överflyttning nödvändig.

Den vid hylsverkstaden i Karlskrona nu sysselsatta personalen kan beredas arbete dels vid Karlskrona örlogsvarv, dels vid fabriksverkets hylstillverkning i Karlstad.

Såvitt styrelsen kunnat finna ha inga nya skäl framkommit, som gör det erforderligt med en omprövning av 1943 års riksdags beslut. Tvärtom, såsom ovan framhållits, föreligger nu starkare skäl för överflyttningen än som förelåg vid frågans behandling vid 1943 års riksdag.

Styrelsen får vidare rikta uppmärksamheten på att tillverkning av artilleriammunition av olika slag för närvarande kan bedrivas inom landet på ur krigstillverkningssynpunkt godtagbart sätt beträffande i ammunitionen ingående detaljer, dock ej beträffande en så svårtillverkad del som hylsorna. Det torde därför ur beredskapssynpunkt vara angeläget, att pjäshylstillverkningens sammanförande till den nya fabriken i Karlstad snarast möjligt kommer till stånd, då detta torde vara en förutsättning för att artilleriammunition överhuvudtaget skall kunna tillverkas inom landet under krig.

På grund av vad sålunda anförts får styrelsen avstyrka bifall till de här ifrågakvarande motionerna.

I detta ärendes handläggning ha, förutom undertecknade Aste och Berggren, den senare föredragande, deltagit överingenjören Lindh och tf. byråchefen Claus.

Stockholm den 27 september 1957

Underdånigst

GUNNAR ASTE

Elvir Berggren

R. Waerneman

Till Herr Ordföranden i Riksdagens statsutskott

Yttrande över motionerna I: 170 och II: 203 ang. hylsverkstaden vid örlogsvarvet i Karlskrona

I motionerna har åberopats bl. a. att Försvarets fabriksstyrelse i framställning till regeringen den 11 januari 1957 begärt bemyndigande att få verkställa överflyttning av hylsverkstaden till Karlstad och framhållits att i avvaktan på framläggandet av 1953 års örlogsvarvsutrednings betänkande inga åtgärder borde vidtagas som avsevärt försämrade örlogsvarvets sysselsättningsförhållanden.

I nämnda betänkande som överlämnades till försvarsministern den 9 mars 1957 har beträffande hylsverkstaden anförts att Försvarets fabriksstyrelse förklarat att den vore beredd att om några år överta hylstillverkningen. Utredningen räknade med att tillverkningen skulle bibehållas i Karlskrona in till dess tillfredsställande tillverkning vore anordnad genom fabriksstyrelsens försorg och överenskommelse träffats med marinförvaltningen om med hänsyn till uppkommande övergångsproblem lämplig tidpunkt för övertagandet.

Utredningen har i korthet redogjort för bakgrunden, nämligen att 1943 års riksdag godkänt Kungl. Maj:ts proposition nr 163 till samma riksdag om att hylstillverkningen skulle flyttas till en planerad ammunitionsfabrik i Karlstad. Någon kritik mot riksdagsbeslutet 1943 har utredningen självfallet inte framfört. Man har allenast erinrat om att hylsverkstaden enligt beslut av 1951 års riksdag moderniserats och reorganiserats genom omfattande investeringar.

Förbundet har nu infordrat synpunkter från sin avdelning 36 i Karlskrona som meddelat följande.

Den pågående diskussionen i försvarsfrågan och de synpunkter som i remissyttranden anförts över örlogsvarvsutredningens betänkande har oroat personalen vid Marinverkstäderna. Om man i nuvarande läge skulle göra allvar av hylstillverkningens flyttande skulle sannolikt utomordentligt svårhemästrade problem uppkomma i fråga om placering av den arbetskraft som härigenom skulle friställas.

Arbetsstyrkan vid hylstillverkningen uppgår till i runt tal 100 personer. Visserligen har försvarets fabriksstyrelse förklarat, att man i Karlstad kan ta emot den personal från Karlskrona som är villig flytta. I realiteten är denna utväg inte mycket värd. Medelåldern för de anställda är relativt hög och redan detta betyder av lätt insedda skäl, att den anvisade vägen är svårframkomlig. Även av andra motiv motsätter sig den berörda personalen i allmänhet — enstaka undantagsfall finns givetvis — att bryta upp från sin gamla arbetsplats. De bindes vid Karlskrona av starka band, bland vilka innehavet av egna hem, sommarstugor, båtar m. m. torde vara ett av de starkaste. Kommer förflyttning till stånd blir följden helt enkelt en omfattande friställning av arbetskraft.

Fabriksstyrelsens i samråd med Marinförvaltningen avgivna förslag att omedelbart överta tillverkningen i Karlskrona för att successivt överflytta densamma till Karlstad, torde inte heller låta sig utföra utan avsevärda olägenheter, om detsamma över huvud går att realisera. I artilleriverkstaden, inom vilken hylstillverkningen bedrivs, är maskiner m. m. utplacerade på

olika platser inom verkstadsområdet och alltså geografiskt inte sammanförda till en särskild avdelning. Under sådana förhållanden lär det bli mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att klart avgränsa denna tillverkning från den övriga verksamhet som förekommer inom denna verkstad.

Avdelningen har i detta sammanhang avstått från att närmare ingå på kostnadsfrågor och övriga här inte berörda olägenheter vid en förflyttning och nöjer sig med konstaterandet, att någon besparing icke torde komma att uppnås genom hylstillverkningens nedläggande i Karlskrona. Den rationalisering i driften, som man beräknar uppnå i Karlstad, uppväges med andra ord av de merutgifter för det allmänna som ett genomförande av förslaget drar med sig.

Såväl principiella som praktiska skäl talar alltså starkt för ett bifall till motionen.

Förbundet vill härmed hänvisa till och understryka vad lokalavdelningen framfört och hemställa att statsutskottet vid sin behandling av frågan ville taga all möjlig hänsyn härtill vid frågans vidare handläggning, vilket alltså skulle innebära bifall till de båda motionerna.

Stockholm den 30 september 1957

Försvarsverkens Civila Personals Förbund

CEVE LARSSON